



Stadskanaal

door de ondergrens

na jarenlang degelijk financieel beleid nu geen sluitende begroting meer

de analyse

De gemeente Stadskanaal heeft een groot financieel tekort. Hoewel de gemeente al tien jaar aan het bezuinigen is, tot nu toe voor in totaal 15 miljoen, komt de gemeente niet rond omdat het Rijk taken oplegt en daarvoor te weinig geld geeft. De gemeenteraad van Stadskanaal besloot daarom om de hakken in het zand te zetten en een niet-sluitende begroting vast te stellen. Meer bezuinigen zou onherroepelijk leiden tot grote afbraak van voorzieningen en de kwaliteit van de samenleving op het spel zetten.

Steeds meer gemeenten komen door de decentralisatie van taken in het sociaal domein in de problemen. Stadskanaal wilde daarom in een online tafeldiscussie onder leiding Janine Abbring onderzoeken wat er moet gebeuren om gemeente een gezonde financiële basis te geven

Sociale zekerheid is een grondrecht

Commissaris van de Koning René Paas vergeleek in zijn videobijdrage de decentralisatie met de Toeslagenaffaire. 'Sociale zekerheid is meer dan alleen een woord, het is een belofte, een grondrecht', volgens Paas. Mensen ervaren nu dat die er onvoldoende is, zeker in de gebieden waar mensen vaker en meer een beroep moeten doen op sociale voorzieningen, zoals in Stadskanaal. Doordat gemeenten bij de decentralisaties onvoldoende geld kregen zijn er problemen ontstaan, ziet hij. 'De situatie is nijpend. De overheid is aan zet. Het Rijk kan zich er niet vanaf maken dat gemeenten nog steeds sluitende begrotingen inleveren. Er is ook hier ongekend onrecht als de staat de andere kant opkijkt.'

De eerste gasten, hoogleraren Caspar van den Berg (hoogleraar Global and Local Governance) en Douwe Jan Elzinga (hoogleraar staatsrecht, architect van het dualisme) zijn hier het roerend mee eens. Van den Berg: 'Paas overdrijft niet. De tekorten worden niet veroorzaakt door mismanagement of gebrek aan creativiteit bij de gemeenten. In gemeenten als Stadskanaal zijn veel mensen die het niet of net wel zelfstandig redden. En die daarom een beroep moeten doen op sociaal beleid.' En meer problemen leidt niet tot meer geld uit het gemeentefonds. Kleine gemeenten hebben, in tegenstelling tot grote,

nauwelijks mogelijkheden om extra inkomsten te genereren om zo de klappen op te vangen. Hij ziet de kloof tussen krimpregio's en bruisgebieden steeds groter worden. Terwijl het stedelijk gebied de hulpbronnen van het ommeland juist nodig heeft om succesvol te zijn. 'Dit speelt al eeuwen.' Het heeft volgens hem ook politieke gevolgen: 'mensen aan de randen van het land voelen zich steeds minder gehoord en dat leidt steeds meer tot proteststemmen.'

Decentralisatie met een bijmaak

Elzinga ziet dit ook en wijst bovendien op de Europese opgave om als overheid een begrotingstekort van maximaal 3 procent te hebben. De decentralisatie werd hierdoor gebruikt om deze doelstelling te halen, ten koste van de gemeenten. Bijkomend probleem is dat het onduidelijk is wie er over de taakstelling van gemeenten beslist en dat er steeds meer tot achter de komma uitgedachte opgaven bijkomen. 'De vakdepartementen beslissen over de taakstelling van gemeenten, maar hebben daar geen goede kijk op. Het regionaal bestuur is daardoor geëxplodeerd. Je moet dat monopolie doorbreken.' Op verzoek van de VNG heeft hij een ontwerp van een nieuwe Wet op het decentraal bestuur geschreven. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties moet de regie krijgen over wie taken het beste zou kunnen uitvoeren en hoeveel geld hiervoor nodig is. 'Nu hebben raadsleden het gevoel dat ze in het verkeerde toneelstuk te zitten en dat ze de uitvoerende organisatie zijn van het nationale bestuur.'

In de videobijdrage van Erik Dannenberg wordt dit nog eens onderstreept. 'Het is dapper van Stadskanaal om geen sluitende begroting in te leveren en een goed signaal. Bezuinigingen knagen nu aan de basis van de voorzieningen in gemeenten. De transformatie van het sociale domein lukt niet, omdat de gemeenten te weinig geld krijgen en omdat er steeds aanvullend beleid komt vanuit Den Haag. Zo krijgen ze geen speelruimte om het opnieuw in te richten.'

Een zwakke sociale structuur is levensgevaarlijk

In het volgende blok met Bettina Bock (hoogleraar bevolkingsdaling en leefbaarheid) en Reinier van Zutphen (Nationale Ombudsman) gaat het over de effecten van de problemen op de leefbaarheid. Het wordt ingeleid door een videoboodschap van Nel Kruit, directeur van de Stadskanaalster welzijnsinstelling Welstad: 'Hoge verwachtingen en veel stimulans zorgen voor goede resultaten en veel zelfvertrouwen. Andersom werkt het ook. Lage verwachtingen en weinig stimulans zorgen voor onder-prestatie en een gebrek aan zelfvertrouwen.' En zo ziet de relatie tussen landelijke overheid en plattelandsgemeenten er op dit moment volgens haar uit. Er wordt te weinig geïnvesteerd en er zijn weinig verwachtingen vanuit de overheid. Dat leidt tot een laag zelfvertrouwen in het gebied. 'Als welzijnsinstelling doen we het volgens de gemeente goed. We investeren in vroegsignalering en leefbaarheid en in de sterke sociale structuur, die hier zo nodig is. Maar we moeten wel 15% op jullie bezuinigen omdat de overschrijdingen in de zorg moeten worden weggewerkt.' Ze vergelijkt vervolgens Stadskanaal met de stad Den Haag: 'de werkloosheid is vergelijkbaar maar het verschil zit in het aantal mensen dat rond de armoedegrens leeft. Dat is hier veel hoger. En als je dan geen sterke sociale infrastructuur hebt loop je erg grote risico's.' Ze stelt dat het huidige gezondheidsstelsel uitgaat van beperkingen en niet kijkt naar de mogelijkheden van mensen: 'Het is een duur stelsel met perverse prikkels en biedt geen oplossingen. Investeren in leefbaarheid en een krachtige structuur wel.'

Bock ziet ook dat gemeenten hun best doen om burgers in een positie te brengen waarin zij voor zichzelf en hun omgeving kunnen zorgen: 'Maar het lukt ze vanwege de tekorten gewoon niet. Ik snap dat raadsleden nu zeggen "we vertikken het" en dat ze weigeren hun eigen gemeente verder kapot te maken.' Leefbaarheid is volgens haar bovendien een grondrecht: 'Daar betaal je belasting voor.' Ze vreest voor een negatieve spiraal als mensen stelselmatig in de steek worden gelaten en niet op tijd steun en hulp krijgen: 'Als je continu stress en zorgen hebt dan tast dat de weerbaarheid aan en de energie die mensen hebben en kunnen steken in de leefbaarheid van de eigen gemeenschap. En die leefbaarheid is

noodzakelijk voor de gehele samenleving. Als een gemeente goed wil functioneren heeft ze vitale inwoners nodig.'

Van Zutphen is het met haar eens: 'Burgers zijn aan het bikkelen om het hoofd boven water te houden. Bij die mensen moet je niet aankomen met 'participatie' en 'zelfredzaamheid'. Het sociale minimum wordt helemaal niet gegarandeerd. De overheid moet er voor zorgen dat je mee kunt doen als je wilt, dan wordt het leven leefbaar, wie je ook bent of waar je ook woont. Leefbaarheid en kwetsbaarheid horen bovendien bij elkaar. Kwetsbaarheid betekent dat de overheid je kan kwetsen door niet te geven waar je aanspraak op kunt maken. De sociale cohesie is aan het verdwijnen. Dat is letterlijk levensgevaarlijk.' Hij heeft dan ook twijfel of decentralisatie op deze manier wel haalbaar is.

Het moet duidelijk zijn waar de overheid van is

In een tweede videobijdrage daagt Erik Dannenberg de gemeenten ook uit: 'Probeer een nieuwe manier van werken. Pak de ruimte die er wel is. Versterk de sociale basis en verwijfs niet door naar dure en gewiekste tweede- en derdelijnszorgpartijen. Er moet een nieuwe volwassen verhouding komen tussen Rijk en gemeenten om dit vorm te geven.' Hij constateert: 'Nederland is één van de rijkste landen ter wereld en geeft zeer veel uit aan allerlei vormen van hulp. Primair is de transformatie van het sociale domein dan ook een organisatievraagstuk en geen financieel probleem. Maar je hebt het Rijk nodig om de omslag te maken: je moet eerst investeren om rendement te halen. Toon lef en maak het mogelijk dat iedereen er bij hoort.'

Van Zutphen: 'Er ligt zoveel bij de gemeenten met zo weinig geld dat ze zichzelf niet meer kunnen redden. Je hoeft de decentralisatie niet terug te draaien, maar we moeten op een andere manier aan de slag.' Zijn advies is dan ook: 'Geef in elk geval gemeenten hun zelfredzaamheid terug'. Bock vult aan: "En als je dan een nieuwe laagdrempelige organisatie wilt optuigen met makkelijke toegang tot zorg en sociale zekerheid in de wijken en daarmee vroegtijdige begeleiding bij problemen, dan kost dat tijd en geld.' Van Zutphen: Er zal in elk geval een keuze gemaakt moeten worden. Nu is het zo dat gemeenten moeten doen wat het Rijk bepaalt. Dat moet anders. Het moet weer duidelijk worden waar de overheid van is, dat ontbreekt nu enorm.'

Rijk, neem uw verantwoordelijkheid

De uitzending wordt afgesloten met tips en aanbevelingen. Bock geeft aan dat het in elk geval cruciaal is dat er weer vertrouwen komt bij mensen dat de overheid er is als ze in nood zijn. Van Zutphen onderstreept dit: 'het maakt de burger niet uit wie het doet, maar regel het overheid'. Wethouder Hamster van Stadskanaal geeft in zijn videobijdrage nog drie punten mee: 'Rijk, neem uw verantwoordelijkheid en zorg voor een gelijkwaardige verhouding tussen Rijk en gemeente. Geef gemeenten meer beleidsvrijheid voor gedecentraliseerde taken en zorg voor voldoende middelen, ook met terugwerkende kracht, voor wat we moeten doen'.

De Analyse is terug te kijken via: <https://youtu.be/bZ25aZZyoUA>

Een samenvatting van 5 minuten staat hier: <https://youtu.be/iy0bAvfNUqQ>